

TÜRK
NÜMİSMATİK
DERNEĞİ

THE TURKISH
NUMISMATIC
SOCIETY

M. İSKENDER TARGAÇ
E. Dz. Mur. Kd. Alb.
Nüsmat - Araştırmacı Yazar
ARMAĞANDIR

Bülten No. 41

TÜRK NÜMİSMATİK DERNEĞİ'NİN 40. YILI
İZMİR NÜMİSMATİK DERNEĞİ'NİN 10. YILI
ANISINA

İSSN 1302-3004

İstanbul, 2009

AYDINOĞULLARINDAN SÜLEYMAN BEY'İN TİRE DARBLI SİKKESİ

Cesur ÖZKELEŞ *

Tanıtımını yapacağımız para, Aydınogulları Beyliği Paraları ³⁹ isimli kitapta, kapak parası olarak yayınlanmış olup, Mehmet oğlu Süleyman Beyin Ödemiş darpli parası olarak deşifre edilmiştir. Şimdiye kadar başka bir örneğine rastlanmayan ve beylikler döneminin en ilgi çekici örneklerinden biri olan bu para, aynı zamanda Süleyman beyin isminin, babası Mehmet Bey'in ismiyle birlikte zikredildiği bilinen tek örnektir.

Beylikler döneminde tuğra şeklinde isim yazılımının en erken örneklerinden biri olarak kabul ettiğimiz paranın, Aydınogulları Beyliği kitabında tanıtıldığı gibi Ödemiş darpli olmadığını düşünmekteyim.

Bu konuyu daha detaylandırabilmek ve savunduğum darp yerinin daha iyi anlaşılacak, yerli yerine oturmasını sağlamak için, Tire Şehrini Aydınogulları Beyliği topraklarına katılışını ve Süleyman Bey dönemindeki sınırlı tarih bilgilerimizi gözden geçirmekte fayda görüyorum.

Anadolu Selçuklu Devleti yıkıldığında, hâkimiyet alanı olan topraklar üzerinde birçok beylik kurulmuş ve bu beylikler egemenliklerini kabul ettirmek ve hâkimiyet sahalarını genişletmek amacıyla, gerek çevre devletler, gerekse de kendi aralarında sürekli çekişme ve savaş halinde olmuşlardır. İşte Anadolu'nun böylesine karışık ve siyasi istikrardan uzak olduğu bu dönemde, Menteşe Beyi'nin damadı Sasa Bey, Aydınoglu Beyi Mehmet Bey'in de yardımıyla 1308 M (707-708 H) yılında Tire Şehrini, Bizanslıların elinden almış ve bölgeye, kendine bağlı Dalaman boyunu ve Efes Halkını yerleştirmiştir. Zamanla Sasa bey ve Mehmet Bey arasında egemenlik yarışı başlamış ve 1309 M (708-709 H) yılında Sasa Bey, Aydınoglu Mehmet Bey'in başkent ilan ettiği Birgi'yi basarak yağmalamıştır. Bunun üzerine iki bey, 1310 M (709-710 H) yılında Tire ovasında savaşa tutuşmuşlardır. Savaşı Aydınoglu Mehmet Bey kazanmış ve Sasa bey başı kesilerek idam edilmiştir. Böylece 1310 yılında Tire Şehri Aydınogulları yönetimine geçmiştir ⁴⁰.

Süleyman Bey, Aydınoglu Mehmet Bey'in yaşça dördüncü oğludur. Babası zaptettiği mintikalarda oğullarına sancak beyliği verdiği sırada Süleyman Bey'e de Tire'yi vermiştir. Ancak Süleyman Bey, kardeşi Umur Bey'le kavga edip, babasını darıltarak kayınpederi olan Menteşe Hükümdarı Orhan Bey'in yanına gitmiştir. Onun bu halinden dolayı Mehmet Bey'in muzdarip olduğunu İbn-i Batuta yazar. Süleyman Bey, babasının ölümünden sonra tekrar Tire'ye dönmüş ve kardeşi Umur bey zamanında da Tire'de oturmuştur. Süleyman Bey, Tire'de İbn Melek medresesi

* İslami Sikke Koleksiyoncusu, Araştırmacı.

³⁹ Yılmaz İzmirli, Aydınogulları Beyliği Paraları. İstanbul, 2005.

⁴⁰ İnternet sitesinden, <http://www.fikirotagi.com/modules.php?name=tiretarihi>.

avlusundaki türbesinde gömülüdür. Türbe kapısı üzerindeki kitabede "Emiri Kebir Şah Süleyman bin Mehmed bin Aydın" diye zikredilmektedir. Vefatı 750 H (1349 M)'dedir ⁴¹.

Yukarıdaki bilgilerden, Süleyman Bey'in babasının görevlendirmesiyle uzunca bir dönem Tire'de sancak beyliği yaptığı anlaşılmaktadır. Ancak kardeşi Umur Bey ile dargın olduğu dönemde, babasının ölümüne kadar Tire'den ayrı kalmıştır. Şu anki tarihi bilgilerimiz ile Tire'de olmadığı dönemde Menteşe Beyliği'nde bulunduğunu düşünürsek, Süleyman Beyin hâkimiyet sahası olan Tire dışında para kestirmesi pek mümkün değildir.

Şimdi farklı bir noktaya dikkatleri çekmek istiyorum. Bilindiği gibi Mehmet Bey'in 5 oğlu bulunmaktadır. Aydınogulları Beyliği'nde aile ve devlet disiplini kuvvetli ve yapılacak işler de aile erkânının kararlarıyla olduğundan Mehmet Bey'den sonra, ailenin kararlarıyla Hızır Bey'den küçük olmasına rağmen, 25 yaşındaki Umur Bey hükümdarlığa getirilmiş ve Umur Bey'in 38 yaşında şehit edilmesinden sonra yine aile kararıyla Hızır Bey devlet başkanı olmuştur ⁴².

Hızır Bey'in hükümdarlığı zamanında, kardeşlerden İbrahim Bahadır, Umur Bey'den az evvel, Süleyman Bey de 750 H (1349 M)'de vefat ettiğinden, varis olarak sadece İsa Bey kalmıştır. Hızır'ın da 1365 M' den evvel vefat etmesiyle, Mehmet Bey'in hayatta kalan en küçük oğlu İsa Bey, Aydınogulları Hükümdarı olmuştur ⁴³.

Aydınoglu Mehmet beyin bilindiği üzere beş oğlu bulunmaktaydı. Bunlardan Umur Bey, Hızır Bey ve İsa Bey, beyliğe hükümdarlık yapmış ve hükümdarlık sembolü olarak da değerli metalden sikke kestirmişlerdir. Bu 3 hükümdarın sikkelerinden günümüze ulaşanlarından koleksiyonumda bulunan örnekler aşağıda yayınlanmaktadır.

Umur Bey, Env. No. 1499; 0,84 gr., 20-23 mm.

اللهم الصبر الى امور بك

Allahım, Umur Bey'e sabır ver

لا اله الا الله محمد رسول الله

ابوبكر عمر عثمان علي

Allah tektir, Muhammed O'nun
elçisidir, etrafında (Ebubekir,
Ömer), Osman ve Ali

⁴¹ Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri. Ankara, 1988. s. 110.

⁴² Ord. Prof. Dr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, age., s. 112.

⁴³ Ord. Prof. Dr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, age., s. 112.

Hızır Bey, Env. No. 1448; 0,90 gr., 21-23 mm.

السلطان الاعظم غياث الدين والدين
جلدالله محمد
حضر.../

Büyük Sultan, dinin yardımcısı
Muhammed'in ⁴⁴ (mülkünü) Allah
daim etsin. Etrafında Hızır...

لااله الا الله محمد رسول الله
(etrafındaki yazılar okunmuyor)

Allah tektir, Muhammed O'nun
elçisidir

İsa Bey, Env. No. 1486; 0,84 gr., 16 mm.

جلدالله ملكه عسى

Allah, İsa'nın mülkünü daim etsin

لااله الا الله محمد رسول الله
ابوبكر عمر عثمان على

Allah tektir, Muhammed O'nun
elçisidir, etrafında Ebubekir, Ömer,
Osman ve Ali

Süleyman Bey, Env. No. 1500 ⁴⁵; 0,83 gr., 20-24 mm.

سليمان بن محمد

Mehmed oğlu Süleyman

(الملك لله) ضرب دار المحروسه تيره

(Mülk "Devlet" Allah'ındır) Başkent
Tire'de darp edildi

⁴⁴

İlhanlı hükümdarı, Olcayto Hüdabende Muhammed Han.

⁴⁵

Tanıtilan 1486,1499 ve 1500 Envanter nolu sikkeler daha önce Yılmaz İZMİRLİER, Aydınogulları Beyliği Paraları adlı kitapta yayınlanmıştır.

Tire Yazılımından Detay

Aydinoğlu Mehmet Bey'in oğullarından İbrahim Bahadır Bey ve Süleyman Bey hiçbir zaman Aydınogulları Beyliği'ne hükümdar olmamışlardır. Bu sebepten de doğal olarak İbrahim Bahadır Bey'in günümüze ulaşan yerel kullanım için kestirdiği bakır paralar haricinde gümüş bir sikkesi bulunmamaktadır. Sikke kestirmenin hükümdarlık alametlerinden sayıldığını düşünecek olursak, Süleyman Bey'in de sikkesinin bulunmaması lazım diye düşünebiliriz. Bu durumda yukarıdaki bilgilerin ışığında bu varsayımda bulunmak sanırım çok garip kaçmayacaktır.

Paradaki ihtişam ve bastıran kişinin isminin babası ile birlikte zikredilmesi, o dönemde beyliğin merkezî yönetimine bir başkaldırı şeklinde değerlendirilebilir. Çünkü Süleyman Bey şu anki bilgilerimiz ışığında Aydın Beyliğinin başına hiç geçmemiştir. Dolayısı ile Süleyman beyin hiçbir tabiyet belirtisi olmadan, sadece kendi namına gümüş para bastırması ancak bir isyanın belirtisidir. Belki de kardeşi Umur beyle kavga edip de Menteşe hükümdarına sığınması bu durumun bir sonucudur. Böyle düşünecek olursak, bu paranın darbının da bu olayların meydana geldiği dönemde gerçekleştiğini düşünebiliriz.

Süleyman Bey'in, babasının ölümünden sonra kardeşi Umur Bey'in hükümdarlığı sırasında tekrar Tire'ye gelmesi ve ölümüne kadar geçen sürede burada ikamet etmesi, ancak Umur Bey'in kendisini affetmesi ile olabilecek bir durumdur.

Görüldüğü gibi yeni bir paranın bulunması ve deşifresi, bize yepyeni varsayımlarda bulunmamızı sağlamaktadır. Bu varsayımların doğruluğu veya yanlışlığı, çıkacak ve deşifre edilecek yeni paralar ile sağlanacaktır kanaatindeyim ⁴⁶.

⁴⁶ Cesur ÖZKELEŞ Koleksiyonu Gaziantep Müzesi'ne kayıtlıdır. Makalenin fotoğraf ve yazı düzenine yardımcı olan Sn. Gültekin TEOMAN'a teşekkür ederim.